

400306 Kolozsvár (Cluj Napoca), Str. Ion Ghica nr. 12., Románia.
E-mail: sztanyi@gmail.com, honlap: www.sztanyi.ro
Tel/Fax: Kolozsvár: 0040 264 588002, Sepsiszentgyörgy: 0040 267 311.940.

A Magyar Tudományos Akadémia és a Bethlen Gábor Alap támogatásával 2018-ban megvalósult szakmai programok

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet munkatársai Péntek János akadémikus szakmai felügyeletével és Benő Attila irányításával 2018-ban a következő tudományos programokon dolgoztak:

1. Nyelvi sérelmek, nyelvi konfliktusok. Sajtónyelvi adatbázis folyamatos építése, értékelése. Nyelvhasználati közönségszolgálat.

Folyamatosan regisztráltuk a magyar nyelvhasználattal kapcsolatos sérelmeket, nyelvi konfliktusokat digitális sajtónyelvi adatbázisban.

A nyelvi jogi helyzet és státustervezés kérdéseinek tisztázás érdekében több konferencián szerepeltünk előadóként: Péntek János plenáris előadást tartott Budapesten a Magyar Nyelvstratégiai Intézet szaknyelvi konferenciáján (január 18-án) a *Magyar szaknyelvek a határon túli régiókban* címmel, november 9-én Budapesten a Termini konferenciáján a Magyar Tudomány Ünnepe keretében szerepelt előadással (*Nyelv és tudomány – határokon innen és túl*), november 24-én pedig a Magyar Nyelv Napja és a Magyar Szórvány Napjai EMKE-rendezvényen tartott előadást *Nyelvi folyamatok a szórványban* címmel, majd december 4-én *A nyelvjárások többletértéke a külső régiók kettősnyelvűségében és kétnyelvűségében* címmel adott elő a Magyar Nyelvstratégiai Intézet nyelvjárás-konferenciáján. Benő Attila június 22-én a Nyitrán szervezett nemzetközi konferencián tartott előadást a szaknyelvi tervezés és a kétnyelvűség kérdéséről, november 21-én pedig a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szervezett konferencián adott elő a mai erdélyi nyelvhasználat lexikai sajátosságairól.

A nyelvhasználati közönségszolgálat keretében Péntek János február 1–3. között az

Oktatási Minisztérium által kinevezett bizottsági elnökként részt vett Sepsiszentgyörgyön a középiskolások Implom József Helyesírási Versenyének országos döntőjén, március 23–25. között pedig szerepelt az Aranka Társaság által a középiskolásoknak szervezett helyes szép beszéd és nyelvhelyességi verseny erdélyi döntőjén Kolozsváron. Május 10–13 között részt vett Nagybányán az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége rendezvényén és Sylveszter János tevékenységét, jelentőségét ismertette, július 6-án pedig előadást tartott Zsobokon a magyarországi Szép Beszéd körvezetők anyanyelvi táborában (*Anyanyelvi oktatás és az anyanyelv oktatása Erdélyben*). Benő Attila augusztus 25-én a fordítási babonákról tartott előadást a BBTE Bölcsészettudományi Karán a kolozsvári magyar napok keretében.

A nyelvi jogi adatbázis olyan Romániában megjelent, magyar nyelvű online sajtócikkeket tartalmaz, amelyek a nyelvi jogokról szólnak, vagy érintik ezeket. Az adatbázis 996 083 leütésből, illetve 225 sajtócikkből áll. A cikkek 2018-ban és 2019 elején jelentek meg, és az alábbi témákat érintik: kisebbségi oktatás; jogsértések; nyelvi diszkrimináció; helység- és utcanévtáblák ügye; a nyelvi jogokat érintő törvények változása; politikusok véleménye, nyilatkozata a nyelvi jogokat illetően; nyelvi jogok érvényesülése vagy alkalmazásának mulasztása; EU-s döntések, nyilatkozatok a nyelvi jogokat illetően.

A program megvalósításában részt vett: **Benő Attila, Lakatos Aliz, Péntek János.**

2. Nyelvcseré-folyamatok a mezőségi szórványokban.

A pályázati időszakban hangfelvételeket készítettünk három mezőségi településen: Magyarpalatka, Mezőkeszű, Pusztakamarás. Az eredeti tervek szerint falvanként öt hangfelvételt készítettünk, különböző életkorú személyekkel (38–90 év között). Mivel helyenként az interjúalany házastársa is bekapcsolódott a beszélgetésbe, ezért a tervezettnél több adatközlő is megszólal a hangfelvételeken. Így Mezőkeszűben az öt hangfelvételen nyolc adatközlő beszédét halljuk. Pusztakamaráson is több mint öt adatközlőnk volt, hisz az egyik hangfelvételen egy egész családdal készült a beszélgetés. Magyarpalatkán a helyzetből adódóan egyszemélyes felvételeket készítettünk. Az interjúk során az adatközlőket életükről, gyerekkorukról, a falu múltjáról, történetéről, az egyházi életről, a helybéli román közösséggel való viszonyukról és nyelvhasználati szokásaikról kérdeztük.

A felvételek időtartama: 1–1,5 óra, így összesen körülbelül 20 órányi hanganyaggal rendelkezünk.

A hangfelvételekből egy adatbázist készítünk, melyet a mezőségi nyelvcseré-folyamatok vizsgálatához szeretnénk felhasználni. Már az interjúk készítése közben megfigyelhető volt az adatközlők beszédében a nyelvjárási jelenségek keveredése a kontaktusjelenségekkel. Ezeknek alakulását, változásait szeretnénk vizsgálni a hanganyag feldolgozása során.

Az adatgyűjtésben **Sófalvi Krisztina** és **Benő Attila** vett részt.

3. Nyelvoktatási programok, ideológiák és nyelvtanítási hiedelmek – székelyföldi magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképelemzése

A pályázati időszakban kutatás folyt az idegennyelv-oktatásában felfedezhető nyelvi ideológiák és a nyelvi tájkép összefüggéséről a székelyföldi régióban. Az adatgyűjtésre hét iskola meglátogatásával került sor Kovászna megyében. Kovászna megye négy városából három került kiválasztásra (Sepsiszentgyörgy, Kovászna, Kézdivásárhely). Mindegyik városban általános- és középiskola is bekerült az adatgyűjtés körébe. Sepsiszentgyörgy mint megyeközpont, 5 iskolai helyszínnel, Kézdivásárhely és Kovászna egy-egy iskolával reprezentálja az iskolai nyelvi tájképet. Az eredmények és felismerések alapján Bíró Enikő tanulmányt írt, azt elemelve, hogy az iskolai nyelvi tájkép milyen nyelvi ideológiákat közvetítenek az iskolaépületek falain található, nyelvoktatással kapcsolatos képek, szimbólumok vagy feliratok. A tanulmány az iskolaépületek falain található képek, szimbólumok, feliratok üzenetközvetítő szerepét, ideológiák szerinti csoportosítását, elemzését ismerteti. A kutatási eredmények elemzése során több ideológia körvonalazódott, amelyek a nyelvtanulásra és nyelvoktatásra vonatkoznak. Ezek egy része explicit jellegű, a kutatásban résztvevő interjúalanyok beszámolnak róluk, a nyelvoktatásról és nyelvtanulásról szólnak, valamint igazolni, legitimizálni próbálják a nyelvoktatás aktuális helyzetét. Másik részük implicit, nem verbalizált, de amelyeket a tájképelemek segítségével értelmezhetők. A tanulmány rövidesen publikálásra kerül.

Programfelelős: **Bíró Enikő**.

4. Kvantitatív adatelemzési módszerek a nyelvjáráskutatásban

A kutatás azoknak a kvantitatív adatelemzési módszereknek kívánt utánajárni, amelyek nagy mennyiségű nyelvi adat egyidejű számítógépes elemzése céljából hasznosíthatók a nyelvjáráskutatásban.

A nyelvföldrajzi atlaszok készítése a XX. század első felének kiemelten fontos szegmense

volt a nyelvtudományban. A nyelvföldrajzi adatok térképlapon való megjelenítését a francia kutatók kezdték el, és őket követve számos ilyen adattár jött létre elsősorban Európában (pl. román, német, cseh), de Amerikában is. A magyar nyelvtudomány is több ilyen jellegű adattárral büszkélkedhet, amelyeknek egy része nyomtatott formában is megjelent (A magyar nyelvjárások atlasza, A romániai magyar nyelvjárások atlasza, A moldvai csángó nyelvjárás atlasza stb.), mások másfajta adathordozón, vagy kéziratosan tároltak. Ezek az atlaszok hatalmas mennyiségű nyelvi adatot jelenítenek meg, amelyeknek átfogó elemzése majdhogynem lehetetlen, de mindenképp nehéz és fáradságos munka egy kutató számára. Léteznek azonban olyan matematikai (statisztikai) tudásra és algoritmusokra alapuló módszerek, amelyek - a számítógép és az informatizált nyelvi adatok segítségével - biztosíthatják ennek a több százezer adatnak egyidejű, és viszonylag könnyű áttekintését, elemzését. A kutatás az ilyen módszereket kívánta körüljárni, valamint azok alkalmazhatóságát felbecsülni. A kutatás alapján **Both Csaba Attila** doktorandusz tanulmányt készített, amelyet rövidesen publikálni fog.

5. A magyar nyelv Romániában. A Kárpát-medencei kiadványsorozat romániai kötetének előkészítése.

Célunk volt egy olyan monografikus munka létrehozása, amely a korábbi szociolingvisztikai és szociológiai kutatásokat összegzi. Felhasználtuk a következő reprezentatív mintavétellel készült szociológiai és szociolingvisztikai felméréseket: 1. Az 1997 (RSS-kutatás); 2. a kolozsvári Kisebbségkutató Intézet felmérése (2009). Ugyanakkor hasznosítottuk a téma részkérdéseit elemző tanulmányokat: a demográfiai, nyelvi jogi, kisebbségtörténeti, kétnyelvűségi és kontaktusjelenségek folyamatait elemző munkákat.

Módosítottuk (kiegészítettük vagy rövidítettük) a korábban elkészült fejezeteket.

A kötet újabb fejezetei, alfejezetei, egységei: 1. Előszó, 2. A magyar nyelvközösség néhány jellemzője a 21. század 2. évtizedében, 2.2. Földrajzi elhelyezkedés és településszerkezet, 2.3. Gazdasági-társadalmi szerkezet, 2.4. Műveltségi szerkezet, 2.5. Azonosságtudat, attitűd, 4. Politika, 4.1.2 Kisebbségpolitika az oktatásban, 4.1.3 Kisebbségpolitika a kultúrában, 4.1.4. Kisebbségpolitika a hitéletben, 4.3. 4.3. A magyar kisebbség politikai törekvései, 5. Nyelvhasználat, 5.1. A magyar nyelv az oktatásban, 5.2. A magyar nyelv a felsőfokú oktatásban, 5.3. A hitélet nyelve 5.4. A magyar nyelvű média, 5.5. A magyar nyelv a nyilvános nyelvhasználat színterein, 5.6. A magyar nyelv a kibertérben, 6. Nyelvi konfliktusok, nyelvi ideológiák, 6.

Kétnyelvűség a romániai magyar beszélőközösségben, 6.1. Nyelvismeret, 6.2. A kétnyelvűség típusai, 6.4. A kétnyelvűség dinamikája és a nyelvcsere, 7. Az érintkező nyelvek kontaktusnyelvészeti kérdései, 7.2.5. Relatív kontaktusjelenségek és nyelvi változók, 7. 3. A kontaktushelyzet közvetlen következményei

Jelenleg a könyv kézírata 218 oldal terjedelmű (A4-es méretben) és a kiadásra való véglegesítése megtörténik a következő hónapokban.

A projektben szerzőként résztvevő munkatársak: **Péntek János**, akadémikus, **Benő Attila**, egyetemi tanár.

6. Az Erdélyi magyar kulturális szótár munkálatainak bővítése és kiadásra való előkészítése.

2013-ban jelent meg a *Magyar–román kulturális szótár (Dicționar cultural maghiar–român)*. Tervezzük a szótár bővített, képekkel illusztrált magyar nyelvű kiadását. 2018-ban a következő területeken gyarapodott újabb szócikkekkel a szótár lexikális anyaga: irodalomtörténet, tudománytörténet, oktatás, műemlékvédelem, képzőművészet, intézménytörténet, földrajzi-turisztikai objektumok, színművészet. Konkrétan a következő új szócikkekről van szó: **1. Balázs Ferenc, 2. Baranyai Decsi János, 3. Benczédi Sándor, 4. Berde Mózes, 5. Homoródokládi unitárius templom, 6. Jakó Zsigmond, 7. Kemény Zsigmond, 8. Kemény Zsigmond Társaság, 9. Kiáltó Szó, 10. Király-hágó, 11. Kolozsi sósfürdő, 12. Kolozsi Tibor, 13. Kolozsmonostori apátság, 14. Kolozsvári Botanikus Kert, 15. Kós András, 16. Kovács György, 17. Köteles Sámuel, 18. Lorántffy Zsuzsanna, 19. Puskás Tivadar, 20. I. Rákóczi György, 21. II. Rákóczi György, 22. SICULICIDIUM, 23. Székelykeresztúri Berde Mózes Unitárius Gimnázium, 24. Székelykeresztúri Orbán Balázs Elméleti Líceum, 25. Teleki Blanka, 26. Tolnai Lajos, 27. Vámbéry Ármin.** Újabb adatokkal információkkal kiegészült szócikkek: **1. Janovics Jenő, 2. Kós Károly, 3. Márton Áron, 4. Római Katolikus Egyház, 5. Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház, 6. Református Egyház, 7. Unitárius Egyház, 8. Baptista Egyház, 9. Adventista Egyház.**

Összesen mintegy 25 oldalnyi szócikk nyerte el a végleges formáját, amely lehetővé teszi, hogy a korábbi anyaggal együtt kiadásra előkészítsük az erdélyi magyar kulturális szótár anyagát.

Programfelelős: **Máthé Dénes.**

7. Cigány–magyar kulturális szótár.

Ez a szótár az erdélyi kulturális szótársorozat folytatása (*Román–magyar kulturális szótár*, 2009, *Dicționar cultural maghiar–român*, 2013, *Német–magyar kulturális szótár*, 2017). A tervezett kiadvány célja az erdélyi cigány kultúra, hagyomány és mentalitás alapfogalmainak, intézményeinek, személyiségeinek bemutatása, különös tekintettel a magyar kultúrával való kapcsolatára (pl. zene, tánc). Cél a lexikográfiai anyagának megalapozása, a legfontosabb szócikkek megírása. Többek között a következő cigány vonatkozású kulturális elemekről, folyamatokról, személyiségekről készültek szócikkek: *Berki Ferenc „Árus”, cigánykirályok, Ion Cioabă, Csingerálás, eskü, falusi cigánymuzsikusok Erdélyben, Fodor Sándor, magyarpalatkai Kodoba banda, Puczi Béla, Rafi Lajos, szászcsávási cigányzenekar, vallási megújulás, városi cigánymuzsikusok.*

Összesen közel 50 oldalnyi szócikk készült el. Programfelelős: **Fosztó László.**

8. Román tükörszók a moldvai magyarban.

E projekt célja volt összeállítani a moldvai magyar tájnyelv tükörszavainak korpuszát a korábbi nyelvészeti és néprajzi kutatások, valamint az összegző szótári munka alapján (Péntek János, szerk. *A moldvai magyar tájnyelv szótára I–III. kötet*). Ezt követően szavanként minősíteni az egyes tükörszókat, megvizsgálva létrejöttük pragmatikai hátterét, majd kísérletet tenni a korpuszból kikövetkeztethető tipológia leírására.

A direkt kölcsönzéseken kívül a moldvai magyar nyelvváltozat, tekintve annak kétnyelvű állapotát, szerkezeteiben is gyakran követi a román. A szakirodalom eddig is számolt ezzel, részleteiben, kiterjedtségében azonban nem vizsgálhatta, azt sem, hogy milyen, viszonylag lexikalizálódott típusok fordulnak elő benne.¹ A MMTnySz.-ának anyaga² ezt lényegesen megkönnyíti. Továbbra is számolnunk kellett a nehézséggel, hogy nem rendelkezünk annak a román regionális nyelvváltozatnak a szótárával, amelyet kétnyelvűségükben a moldvai magyarok is használnak, és amely forrása minden kontaktusjelenségnek. Ezt részben pótolja az,

---

¹Elsődleges feldolgozásai: Márton Gyula: *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*. NytudÉrt. 66. Budapest, 1969; Uő.: *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972; Márton Gyula – Péntek János – Vőő István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

²Péntek János (szerk.): *A moldvai magyar tájnyelv szótára I/1-2, II*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016–2018,

hogy mind a rendelkezésünkre álló nagy román–magyar szótár, mind a nemrég megjelent magyar–román nagyszótár gazdag népnyelvi anyagot is tartalmaz.

A tipológia tekintetében a korpusz anyagának osztályozásában is csak azt az utat követhettük, hogy a legkisebb, leginkább összeforrott tükörszerkezettől haladunk a nagyobb és kevésbé összeforrott lexikalizálódott szerkezetek felé: tükörszók → lexikalizálódott szintagmák, kollokációk → igés kifejezések → nagyobb frazeológiai egységek (szólások, közmondások, köszönésformák stb.).

A moldvai magyarban gyakorlatilag teljes példatárát találjuk azoknak a nyelv szerkezetét érintő jelenségeknek, amelyek velejárói a nyelvi kontaktusnak, a kétnyelvűségnek vagy éppen a nyelvcsereének. Ezek részei a nyelvcsere strukturális szintjén végbemenő folyamatoknak. A külső nyelvi hatás, az aktív kétnyelvűség közvetlenül, szinte elsőként a mondatbeli kapcsolódásokat, a szórendet, valamint az intonációt, artikulációt, a „felszint” érinti. A kontaktuselemek között egyaránt gyakoriak az alkalmi átvételek, a direkt kölcsönzések, valamint a tükörszók, tükörszerkezetek is, mindenféle változatban

A bevezető tanulmánnyal együtt az összeállított szótári korpusz mintegy 30 oldalnyi terjedelmű, és alapját képezi egy publikálendő tanulmánynak.

A programok megvalósítását támogatta:

Megvalósult
a Magyar Kormány
támogatásával

